

Timm Thaler sau râsul vândut

Traducere din germană
de Iulian Curuia

ARTHUR

<i>Prolog</i>	7
Prima zi	13
A doua zi	47
A treia zi	81
A patra zi	113
A cincea zi	153
A șasea zi	197
A șaptea zi	229
<i>Epilog</i>	261

Eram într-un tren care mergea de la Magdeburg la Leipzig, un tren încet, murdar și supraaglomerat, ca toate cele care, după sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, străbăteau cu mult zgomot Germania, scoțând fum murdar. Pe atunci locuiam în Hamburg și mergeam la o tipografie din Leipzig.

Trenul era atât de plin, că lumea stătea și afară, pe platformele dintre vagoane. Eu intrasem cam fără să vreau într-un compartiment unde se mai afla doar un singur domn, care purta ochelari de soare, lucru neobișnuit în acele vremuri. Înainte să intru, m-am gândit că putea fi compartimentul pentru diplomați și-am dat să ies, dar domnul mi-a făcut semn cu mâna să îndrăznesc, așa că m-am așezat în fața lui, la fereastră.

Era un om mai durduliu, de o vârstă incertă, îmbrăcat într-un costum negru. În buzunarul de la piept avea o batistă brodată, de un alb imaculat, care, cum am simțit când m-am apropiat, răspândea un miros de cuișoare. În compartimentul pentru bagaje de deasupra capului ținea un geamantan negru.

— Trenurile acestea aglomerate sunt de groază, mi-a spus el când m-am așezat. Călătoriți în interes personal?

Vorbea cu un accent pe care încă nu-l cunoșteam. Abia mai târziu aveam să aflu că era un accent italianesc.

I-am răspuns că am pornit la drum mai degrabă în interes profesional.

— Trebuie să revizuiesc o carte în Leipzig, i-am spus.

— Aha, scrieți cărți. Interesant. Tocmai ce-am auzit că există oameni care își asigură traiul nemaiscriind anumite cărți pe care inițial voiau să le scrie.

— Și ce oameni sunt aceștia? am întrebat.

— Înțelepții, știutorii care înțeleg lumea, a spus el. Își vând tăcerea celor puternici, care n-au niciun interes ca știința să fie răspândită tuturor.

— Dar mai este înțelept cel care se lasă cumpărat? am întrebat.

— Poți să vezi chestiunea asta în mai multe feluri, mi-a spus domnul acela. Ați mâncat de prânz?

— Nu, am spus eu. Dar am niște pâine la mine.

Domnul mi-a făcut un semn cu mâna.

— Țineți-o în valiză, mi-a zis. Pot să vă invit la masă, sper.

Toate lucrurile acestea erau foarte neobișnuite pe atunci în Germania: compartimentul gol, ochelarii de soare, costumul elegant și acea invitație formală la masă, într-un tren murdar și aglomerat, o invitație pe care am acceptat-o, firește, fie și numai pentru că eram curios să văd cum ar fi putut să ne aducă cineva prânzul prin toată aglomerația aceea.

Și într-adevăr ni l-a adus, chiar dacă într-o manieră destul de neobișnuită. Brusc a trecut pe lângă noi o locomotivă diesel, galben-roșiatică, foarte elegantă pentru acele timpuri. Locomotiva a încetinit și a mers în același ritm cu noi. O fereastră mare, prin care se putea vedea în vagonul-restaurant, era oprită chiar în dreptul nostru, iar domnul care mă invitase la masă a deschis fereastra. O persoană din celălalt tren a deschis fereastra și ne-a întins o tavă mare, acoperită cu un capac oval, greu și înalt de alpaca, pentru ca vântul să nu zboare mâncarea.

Am luat tava în primire împreună cu celălalt domn. Apoi am așezat-o cu grijă pe cele două măsuțe de la fereastră.

Ferestrele s-au închis la loc. După ce domnul a așezat capacul pe un ziar deschis lângă el, am văzut prânzul care mi se promisese – un prânz cum nu mai văzusem de ani de zile, darămite să mai și mănânc.

La aperitiv aveam pâine prăjită cu unt, cu felii de somon afumat; apoi, pentru fiecare, câte o porție de homar cu maioneză, urmat de rață cu portocale și cartofi cu pătrunjel și parfe cu nuci și fulgi de ciocolată. Am băut un vin alb sec din Dalmația, iar la sfârșitul mesei am avut cafea, deja pregătită într-o ceașcă de argint, pe care domnul mi-a întins-o pe o mică farfurioară de porțelan.

N-am vorbit aproape deloc în timpul mesei. Am mâncat în tăcere, meditând. Am fost bucuros că ferestrele care dădeau în coridorul plin de lume aveau perdelele trase, ca nimeni să nu ne vadă mâncând. Cine mai avea parte de mese așa de somptuoase pe atunci în Germania?

După masă m-a lovit o oboseală copleșitoare. Gazda mea, care a văzut asta, mi-a zis:

— Odihniți-vă puțin. După masă fie ar trebui să dormi, fie să faci o mie de pași. Și, cum nu e foarte ușor să faci o mie de pași în tren, vă sfătuiesc să vă odihniți.

Abia dacă am putut să-i mulțumesc pentru masa aceea bogată și neobișnuită, că mi-am și simțit pleoapele grele și am căzut într-un somn adânc.

Am visat că stăteam pe terasa unei vile albe cu ieșire la mare. Un iaht era ancorat pe apa albastră, chiar în fața mea; știam că iahtul îmi aparține și am auzit o voce strigându-mi din depărtare: „O casă la mare, un iaht, un cont în bancă care nu se va goli atâta vreme cât vei păstra tăcerea.”

Nu puteam să pricep sensul acestei fraze în vis și nici n-am avut șansa s-o fac, fiindcă am auzit brusc un zgomot

și m-am trezit. Mă trezise sunetul unui tren. Locomotiva aceea galben-roșiatică trecuse din nou pe lângă noi.

Când am deschis ochii somnoroși și m-am uitat în vagon, am văzut iar bucătăria și tava pe care primiserăm mâncarea dispărând pe fereastră. L-am văzut atunci, uimit, pe domnul din compartimentul meu stând în bucătăria celui alt tren. Apoi vagonul-restaurant ne-a depășit din nou și mi-am dat seama că nu văzusem decât reflexia lui în fereastră. Așa că am întors privirea și...

...și m-am speriat. Domnul care stătuse vizavi de mine dispăruse. Nici geamantanul negru nu mai era acolo. Mi-am zis: „Doar ce i-am văzut reflexia în fereastra vagonului. Nu se putea oglindi în fereastră dacă nu era aici. Foarte bizar.“

Am adormit la loc și m-am trezit abia când alți oameni au dat buzna în compartiment.

Mi s-a părut atunci că întâlnirea cu acel domn străin fusese doar un vis. Abia mai târziu, la Leipzig, am aflat cine a fost gazda mea din tren, când mi s-a povestit o întâmplare ciudată.

Acea întâmplare ciudată vreau să v-o povestesc acum. Am auzit-o de la un bărbat pe care l-am întâlnit pe neașteptate în tipografia din Leipzig. Îl știam de mai demult. Când el era un tânăr domn, iar eu un elev de șaisprezece ani, ne întâlniserăm odată pe Helgoland, insula mea de baștină din Marea Nordului. Asta se întâmplase în casa vecinei noastre, tanti Julie. Acolo am învățat totul despre lume, de la A la Z, și ne-am distrat de minune vreme de două săptămâni.

Ne-am recunoscut imediat la tipografie, în ciuda anilor care se scurseseră de când învățasem totul despre lume.

— Tim, tu ești? l-am întrebat uimit.

Iar bărbatul, nu mai puțin uimit decât mine, m-a întrebat și el:

— Boy, tu ești?

Mi-a spus pe numele pe care mă striga lumea pe Helgoland. Ne-am copleșit cu întrebări și ne-am tot întrerupt unul pe altul, ca să povestim ce mai făcuserăm în tot acel timp. I-am spus prietenului meu Timm că a trebuit să părăsim insula și să venim pe continent, fiindcă bombele făcuseră praf toate casele de pe insulă. Timm mi-a povestit că fusese cu teatrul lui de păpuși până în Japonia și Australia. Spunea că a scris chiar și o carte despre teatrul de păpuși. Și venise acolo tocmai ca să se îngrijească de tipărirea ei.

— Și tu, m-a întrebat el, ce faci aici?

— Trebuie să verific o carte cu imagini pentru învățarea notelor muzicale, i-am răspuns. Imaginile, notele, versurile și poveștile trebuie să corespundă exact. Pentru asta am venit.

— Atunci trebuie să ne vedem mai des, mi-a spus Timm și, în timp ce zicea asta, i-a căzut o carte din geantă.

Am văzut și m-am aplecat să o ridic. Am observat că era vorba despre *Peter Schlemihl*, o poveste a lui Adelbert von Chamisso despre un tânăr care și-a vândut umbra. Dându-i cartea înapoi, i-am spus:

— Chiar sunt pe urmele unei povești similare. Cred că tu însuși ai jucat-o cu teatrul tău de păpuși, dacă nu mă înșel. Însă eu îl caut pe tânărul căruia i s-a întâmplat cu adevărat. Am auzit că ar mai trăi încă în Övelgönne.

— Cum ai aflat despre Hamburg-Övelgönne? m-a întrebat Timm uimit. Știu foarte bine Övelgönne.

— L-am văzut doar în trecere, i-am spus. După război, am locuit o vreme lângă Övelgönne, în Finkenwerder, pe

partea cealaltă a râului Elba, la o soră de-a bunicii mele. Mergeam des pe partea cealaltă a râului.

— Aha, a spus Timm. Și probabil ai auzit acolo povestea adevărată a tânărului care și-a vândut râsul. La asta te referi, nu?

— Da, așa e, i-am spus. O știi și tu?

— O știu, mi-a răspuns Timm. Dar e o poveste lungă. Cât ai de gând să rămâi în Leipzig?

— Cel puțin o săptămână, i-am răspuns. E destul timp să mi-o povestești?

— Da, a zis Timm, e suficient.

— Atunci spune-mi povestea ta.

Timm a râs și a zis:

— Nu știu dacă e cu adevărat povestea mea, Boy, deși am jucat-o des pe scenă. Dar ar putea să fie, așa cum ar putea să fie povestea multor tineri din lume. O să-i dau tânărului numele meu, dacă nu te deranjează.

— Dă-i ce nume vrei, i-am spus. Spune-i „eu“ sau „el“, spune-i cum vrei. Mai important e să aflu povestea.

— Bine, a zis prietenul meu oftând. Oricum, odată și odată tot trebuia să povestesc întâmplarea asta de-a fir a păr. De ce nu aici și acum? Să mergem după muncă în biroul corectorilor din clădirea din spate. Nu-l folosește nimeni. Cred că-l știi.

— Da, i-am spus. Ne vedem acolo după ce se termină munca la tipografie.

În vechiul birou al corectorilor, Timm mi-a spus de-a lungul a șapte zile povestea râsului vândut. În fiecare seară m-am retras repede în camera mea de hotel să scriu pe spatele unor foi tipografice respinse ceea ce auzisem; de aceea am împărțit povestea aceasta pe foi, care sunt, de fapt, simple capite.

Și iată povestea, împărțită cum trebuie și cizelată.

PRIMA ZI

În care se povestește cum se trezește micul Timm Thaler, cum i se întâmplă un mare nenoroc, cum i se schimbă toată viața după aceea și cum încheie un contract ciudat cu un domn în costum cadrilat.

Seara, după ce Timm și cu mine am terminat cu munca, ne-am retras în prăfuitul birou al corectorilor și ne-am așezat pe două scaune vechi, dar comode încă, iar Timm a început să spună povestea râsului vândut:

Un biet băiat sărac

În orașele mari, cu străzi mari, există până astăzi alei care sunt atât de înguste, că poți strânge mâna celui care iese la fereastra din fața ferestrei tale. Când vizitatorii străini cu mulți bani și chef de viață se pomenesc pe asemenea străzi, exclamă: „Ce pitoresc!“, iar femeile oftează: „Ce idilic și romantic!“

Dar idilicul și romanticul sunt vorbe goale. Fiindcă în spatele acelor pereți trăiesc oameni săraci. Iar cei care cresc săraci în marile orașe se întristează, devin invidioși și, adesea, certăreți. Lucrul acesta se întâmplă nu numai din cauza oamenilor, ci și a străzilor.

Când avea trei ani, micul Timm s-a mutat și el pe o asemenea alee îngustă. Mama sa doțofană și veselă murise, iar tatăl său trebuise să părăsească apartamentul în care locuiseră, fiindcă pe-atunci nu prea se găsea de muncă. Tatăl și fiul se mutaseră dintr-o casă cu alcov la marginea parcului pe aleea pietruită unde mirosea mereu a piper, chimen și anason, fiindcă pe acea alee se găsea singura moară de condimente din oraș. Timm Thaler s-a ales și cu o mamă vitregă cu față ca de șoarece și cu un frate vitreg palid la față, obraznic și răsfățat.

Deși avea doar trei ani, Timm era un copil voinic, cu un răs din cale-afară de frumos, și putea să cârmească de unul singur vapoarele cu aburi făcute din scaune de bucătărie și să conducă mașinile făcute din pernele canapelelor. Mama sa râdea cu lacrimi când Timm făcea mari călătorii

pe apă și uscat și striga mereu „Tit, tit, tit, Ameeerica!“
Însă mama vitregă îl certa când făcea asta. Băiatul nu înțelegea de ce.

Nici pe fratele său vitreg nu reușea să-l înțeleagă; acesta își arăta dragostea fraternă aruncând cu lemne de foc după el sau murdărindu-l cu cerneală, cu funingine sau cu gem de prune. Însă lucrul cel mai greu de înțeles era că nu Erwin, ci Timm era pedepsit pentru asta. Cu toate aceste lucruri de neînțeles care se întâmplau în casa de pe alee, Timm aproape că uitase să mai râdă. Numai în zilele în care era tatăl lui acasă mai răsuna răsul lui vesel între pereții casei.

Din păcate, tatăl era mai tot timpul plecat, căci își găsisse de muncă pe un șantier de construcții undeva departe. (Se căsătorise a doua oară tocmai pentru ca Timm să nu fie toată ziua singur.) Acum stătea împreună cu fiul său numai duminica. Atunci îl lua pe micuțul Timm de mână și-i spunea nevastei:

— Mergem la plimbare.

De fapt, se duceau la hipodrom, unde tatăl își punea la pariuri puținii bani pe care reușea să-i strângă. Spera ca într-o bună zi să câștige mulți bani, ca să poată părăsi aleea îngustă și să se mute cu toții din nou într-o locuință mai luminoasă. Dar, cum se întâmplă de obicei, toate dorințele lui erau în zadar. Pierdea aproape de fiecare dată și, dacă se întâmpla să câștige, banii aceia îi ajungeau pentru câteva gustări, o bere și un bilet de tramvai.

Micului Timm nu-i plăceau deloc cursele cu cai și jochei. Totul se întâmpla foarte departe de el și animalele îi treceau prea repede prin fața ochilor. Mulțimi de oameni stăteau mereu în fața lor, iar băiatul vedea cu greu pista de alergare, chiar și de pe umerii tatălui.